

Årsberetning for Odense Bys Museers forskningsudvalg 2019

Årsberetningen er en kort, sammenfattende beskrivelse af forskningsaktiviteterne i 2019. Beretningen indeholder en status over gennemførte og igangværende forskningsprojekter samt en opsummering af publikationernes omfang og karakter. Opgørelsen er suppleret med en oversigt over projekter der er bevilget i foråret 2020.

Forskningsudvalgets sammensætning

Ved udgangen af 2019 bestod forskningsudvalget af:

Jens Toftgaard, kulturarvschef, ph.d. i historie (formand)
 Mads Runge, forskningscenterleder, ph.d. i arkæologi
 Mogens Bo Henriksen, museumsinspektør, ph.d. i arkæologi
 Camilla Schjerning, museumsinspektør, ph.d. i historie
 Ejnar Stig Askgaard, overinspektør, mag.art. og ph.d.-stipendiat i nordisk litteratur
 Sissel Bjerrum Fossat, museumsinspektør, ph.d. i historie

Eksterne medlemmer:

Gitte Hansen, professor Middelalderarkæologi, Universitetsmuseet i Bergen
 Jacob Bøggild, professor mso, H.C. Andersen Centret, Institut for Kulturvidenskaber, SDU
 Jeppe Nevers, professor mso, Center for Maritim og Erhvervshistorie, Institut for Historie, SDU

Forskningscentret CENTRUM

Ph.d. Sissel Bjerrum Fossat blev ultimo 2019 del af forskningscentret med henblik på at styrke profilen indenfor Nyere Tid.

Arkæolog Kirstine Haase forsvarede i 2019 sin ph.d. med titlen *An Urban Way of Life. Social practices, networks and identities in Odense, 1000-1500 AD*. Arbejdet er finansieret af Velux Fonden, grundforskningscentret UrbNet ved Aarhus Universitet samt Odense Bys Museer og er en del af projektet *Urbaniseringens møder og mennesker*. Afhandlingens afsæt er de omfattende arkæologiske undersøgelser af Odenses middelalderlige centrum forud for byomdannelseprojektet *Fra Gade til By*.

I centrets skriftserie udkom i 2019: Hope, S., M.M. Bjerregaard, A.H. Krag & M. Runge (ed.) 2019: *Life and Cult of Canute the Holy – The first royal saint of Denmark. Report from an interdisciplinary research seminar in Odense November 6th to 7th 2017*. Kulturhistoriske studier i centralitet – Archaeological & Historical Studies in Centrality, vol. 4.

I centrets rapportserie udkom i 2019: Beck, Malene Refshauge, Torben Trier Christiansen & Mogens Bo Henriksen 2019: *Fynske og Nordjyske lokaliteter med metalfund 400 - 1100 e.Kr.* Katalog, From Central Space to Urban Place. CENTRUM. Forskningscenter for centralitet. Rapport nr. 7, 2019. Odense.

Afsluttede forskningsprojekter 2019

TV2: et nationalt medie i provinsen (2017-19)

Status: Afsluttet 2019. I alt en artikel publiceret, to i review med forventet udgivelse forår 2021. Som udløber af projektet er "Monopolbrud" udgivet som en del af 100 Danmarkshistorier.

Projektbeskrivelse: (Kulturministeriets forskningsudvalg) Beslutningen om at placere TV2/Danmark i provinsen i 1988 havde både symbolske og praktiske betydninger, som projektet undersøger baggrunden for og virkningen af. Undersøgelsen tager udgangspunkt i tre forskellige niveauer af TV 2's historie: Et politisk niveau skal undersøge den politiske beslutning, der lå bag placeringen af TV 2 i provinsen? Hvad kunne TV 2 ifølge de politiske beslutningstagere tilføre provinsen, og hvad kunne provinsen tilføre TV 2? Dernæst et medieniveau, altså hvordan tv-stationen selv fortolkede og vægtede de lokale, regionale, provinsielle og nationale rammer, som den var blevet placeret i. Sidst men ikke mindst det stedbundne niveau. Hvad betød det for Odense at blive hjem for TV2? Selv et så æterisk medie som fjernsynet produceres ikke frit svævende, men er bundet til det sted – by, region, nation – hvor det fremstilles.

Ph.d.-projekt: Livet i byen – urbane praktikker, netværk og identitet i Odense i perioden 1100-1500 (Kirstine Haase)

Status: Kirstine Haase forsvarede ph.d.-afhandlingen d. 6.6.19 på Aarhus Universitet.

Projektbeskrivelse: Med afsæt i nylige arkæologiske undersøgelser i Odense centrum samt inddragelse af samtidige skriftlige kilder vil projektet etablere en ny arkæologisk tilgang til den urbane identitetsdannelse ved at analysere urbane praktikker og genstandenes biografi i et netværksperspektiv. De centrale spørgsmål er følgende: Hvordan kommer urbane praktikker til udtryk i den materielle kultur? Hvorledes manifesterer byens lokale, regionale og transregionale netværk sig? Hvordan påvirker ovenstående den urbane identitetsdannelse?

Ph.d.-projekt: H.C. Andersens Ord og billede (2016-2019) (Ejnar Stig Asgaard)

Status: Ejnar Stig Asgaard forsvarede ph.d.-afhandlingen d. 18.8.20 på Syddansk Universitet (forsvaret coronaudsat).

Projektbeskrivelse: (Kulturministeriets forskningsudvalg og Syddansk Universitet). Det er projektets grundtese, at der findes en sammenhæng mellem H.C. Andersens litterære sprog og hans billedkunst. Med tesen følger, at H.C. Andersens forfatterskab og billedkunst er udtryk for samme kunstneriske væsen eller bestræbelse – hvorfor de også bør ses i sammenhæng med hinanden. Målet er at vise, i hvor høj grad det visuelle udgør et centralt greb i H.C. Andersens forfatterskab samt at afklare, hvad det er for sproglige og tematiske fænomener, der fremprovokerer litterær billeddannelse, og hvorledes det sproglige er indlejret i digterens billedkunst. Projektets forskningsspørgsmål lyder: Hvorledes kan man forstå, anskueliggøre og beskrive samspillet mellem ord og billede i H.C. Andersens kunstneriske udfoldelse? Findes der en sammenhæng mellem sprogligheden i digterens billedkunst på den ene side og på den anden side det billeddannende (imaginative) i digterens litterære kunst? Hvilke konvergenspunkter hersker i grænselandet mellem det materielle og immaterielle billedsprog?

Igangværende forskningsprojekter ved årsskiftet 2019-20

Forskningsprogram Urbane transformationer under forskningscentret CENTRUM

Urbaniseringens møder og mennesker. Migration, identitet og byudvikling i det middelalderlige og tidligt moderne Skandinavien i et arkæologisk perspektiv (2016-2020)

Status: Alle forskningspublikationer og formidlingsaktiviteter er afholdt. Et afsluttende seminar (kombinerer fagligt seminar og offentlig festforelæsning) er udskudt pga. Covid 19-situationen.

Projektbeskrivelse: Velux-fondens museumssatsning har finansieret et forskningsprojekt om etableringen og udviklingen af byerne i perioden 1000-1700 ved hjælp af det omfattende materiale, som er bragt til veje gennem tre store byarkæologiske udgravninger i Odense, København og Nya Lödöse. Den unikke empiriske base bruges til at skabe en mere nuanceret forståelse af sammenhænge mellem urbanisering, migration og dannelse af urbane identiteter, således som de kommer til udtryk gennem den materielle kultur. Forskningsprojektet sker i regi af grundforskningscentret UrbNet ved Aarhus Universitet sammen med Københavns Museum og Statens Historiska Museer, Bohusläns Museum og Göteborgs Stadsmuseum. Projektet finansierer nogle kortere frikøb samt halvdelen af nedenstående ph.d.-projekt.

From Central Space to Urban Place - Fra jernalderens centrale områder til middelalderens byer (2017-2021)

Status: Formidlings- og læringstiltag er afsluttede. Formidlingstiltagene er afrapporterede og pt. udarbejdes en samlet afrapportering for læringstiltagene. Forskningens delprojekt 1 og 2 er færdigredigerede. Delprojekt 3 (den afsluttende syntese) er igangsat. Afsluttende, internationalt to-dages forskningsseminar er udskudt pga. Covid 19-situationen. Af samme årsag er afslutningen af projektet udskudt til 2021. Projektet afsluttes med en engelsksproget antologi.

Projektbeskrivelse: Velux-fondens museumssatsning har finansieret dette projekt, der skal undersøge udviklingen fra jernalderens høvdingedømmer, hvor samfundets centrale elementer er spredt på flere lokaliteter, til vikingetidens og middelalderens byer, hvor de centrale funktioner koncentrerer på ét sted. Perioden er 400-1100 e.Kr. og undersøgelsen dækker arealerne omkring Odense Fjord samt den centrale og østlige del af Limfjorden. Den lokale baggrund for projektet er bl.a. de nye arkæologiske undersøgelser ved Thomas B. Thriges Gade,

Nonnebakken og bispegraven ved Albani Kirke samt de mange detektorfund fra Odenses opland. Projektet ledes af Odense Bys Museer og udføres i samarbejde med Østfyns Museer, Nordjyllands Historiske Museum, Moesgaard Museum, Syddansk Universitet, Aarhus Universitet og Københavns Universitet.

Industri i det 21. århundrede – Robotter, klynger og fortællinger (2017-2021)

Status: Antologien ”Nye industrihistorier. Robotbyen Odense og andre industribyer i forandring” er udkommet oktober 2020. Afsluttende (coronaudskudt) konference 2. februar 2021.

Projektbeskrivelse: Den overordnede problemstilling er at undersøge, hvorvidt man på baggrund af studier af den fynske robotklynges udvikling siden 1990’erne kan sige noget om forholdet mellem klyngeudvikling, identitet og fortællinger. Hvad kan en bestemt erhvervsudvikling på den ene side give af muligheder og begrænsninger for regional identitetsudvikling, og hvad kan identiteter og fortællinger på den anden side betyde for fascinationen af, støtten til og udviklingen af en klynge. Det er således projektets teoretiske ambition at integrere de to dimensioner og derigennem give et originalt bidrag til forskningsdiskussionen. Sammen med projektet afvikles i 2019 en mindre udstilling med tilknyttede hands-on aktiviteter for at formidle projektets resultater. Velux-fondens museumssatsning har finansieret projektet.

Årtusinders råvarer – ressourcernes geografi (2019-2021)

Status: Projektet er godt og vel halvvejs økonomisk såvel som opgavemæssigt. I det seneste år er der især arbejdet med udarbejdelse af geografiske analysemodeller, udvælgelse og analyse af projektets egenfinansierede proveniensbestemmelser, artikelarbejde og formidling. Som resultat af forskellige udfordringer qua Corona har projektafslutningen måttet skydes til medio 2021 ligesom en planlagt session på en international konference i Budapest måtte aflyses. Ændring af projektperiode frem til medio 2021 er godkendt af bidragsyder KFU/SLKS. De foreløbige resultater af analyser viser med stor tydelighed, og på et statistisk grundlag, hvorledes ressourcestrømme i særlig grad tilgår områder, hvor der i løbet af vikingetid og middelalder udvikles regulære byer (Ribe, Århus, Odense, Roskilde, Lund mv.).

Projektbeskrivelse: (Kulturministeriets Forskningsudvalg) I projektet fokuseres på råvarestrømme til og fra Sydskandinavien fra 200-1200 e.Kr. Analyserne af råvareproveniensers sammenholdes med arkæologisk og historisk viden om politisk og transportteknologisk udvikling i et nordvesteuropæisk perspektiv. I projektet spørges der, om der er en direkte sammenhæng mellem de fundne råvare-proveniensers og de politiske forhold i samme periode, som de fremstår på baggrund af historiske og typologiske analyser. Fokus i projektet er lagt på: 1) De overordnede råvarestrømme i tid og rum. 2) Spændingsfeltet mellem proveniensanalyser baseret på hhv. råvarer(materiale) og typologi(form). 3) Kompositte genstande til belysning af råvare-importens karakter, som henholdsvis færdigvare eller materiale til videre forarbejdning. Projektet favner det rurale og det urbane, det fremmede og det lokale samt det unikke og det almindelige. Projektet indgår som del af den forskningsbaserede indsamlingsstrategi ”Årtusinders råvarer”, der har fokus på de mange nye muligheder, der er for proveniensbestemmelse af råvarer/materialer med naturvidenskabelige metoder (fx dendrokronologi, metallurgiske analyser, sporstofanalyser, strontium-analyser mv.). Strategien er fastlagt for perioden 2017-2021 og udføres i et "Big Data"-format. Det er en hensigt med strategien at danne afsæt for konkrete forskningsprojekter og forskningsansøgninger.

Vikingeborgen Nonnebakken i tid og rum. Et diakront casestudie af ringborgenes regionale kontekst (KFU)

Status: Påbegyndes medio 2020. Afsluttes 2022.

Projektbeskrivelse: Med Nonnebakken som case vil projektet analysere borgenes historiske udvikling, hvor ikke blot de uniforme aspekter, men også variationer i den regionale kontekst behandles. Undersøgelsen perspektiveres til vikingetidens andre danske ringborge og skal munde ud i en monografi med samlet præsentation af Nonnebakken og projektets syntesedel.

Metalrige markeder fra vikingetiden ved Havsmarken og Vester Kærby (Slots- og Kulturstyrelsen, særbevilling)

Status: I 2019 fik vi sammen med folkene fra Ludwig Boltzmann foretaget prospektioner (geomagneter og georadar) ved hhv. Vester Kærby og Havsmarken. De indhentede data analyseredes i januar 2020 på LBI i Wien, og målingerne illustrerede begge steder markante strukturer, som mål for efterfølgende "ground-truthing". I september 2020 var der planlagt yderligere en kampagne opmåling på Havsmarken, men denne måtte aflyses qua

Corona-restriktioner. En hurtig omstilling betød imidlertid at vi fik foretaget arkæologisk ground-truthing på Havsmarken i uge 38 og samtidig er der planlagt ground-truthing ved Vester Kærby i uge 45.

Allerede nu er der indhentet stor viden om metodens anvendelighed på de to lokaliteter, og det står bl.a. klart, at en optimal proces omfatter flere trin i selve analyse og ground-truthing-processen: Prospektion – analysefase 1 – ground-truthing – analysefase 2. Projektets bevilling udløber i 2021, men der arbejdes på muligheder for at fortsætte metodeudviklingen bl.a. i samarbejde med Slots- og kulturstyrelsen.

Projektbeskrivelse: Målet med forskningsprojektet er gennem ny teknologi for ikke-destruktiv prospektion, at undersøge metoder og perspektiver for kortlægning i storskalaformat – eksemplificeret af handels- og håndværkspladserne ved Havsmarken (Ærø) og Vester Kærby (Odense Fjord). De to lokaliteter er rige på metaldektorfund og samtidig relateret til periodens primære handelsruter. Projektet udføres i et samarbejde mellem Odense Bys Museer, Ludwig Boltzmann Institute for Archaeological Prospection and Virtual Archaeology og Langelands Museum.

Bevilgede forskningsprojekter 2020

Bylivets sorte omstilling

Status: påbegyndes december 2020.

Projektbeskrivelse: Siden midten af 1800-tallet har livet i byerne været uløseligt forbundet med afbrændingen af kul og olie. De nye fantastiske muligheder havde afgørende betydning for den enkelte. Omvendt var almindelige menneskers vaner og dagligliv med til at bestemme, hvordan teknologierne blev brugt og hvordan byerne blev indrettet. Mens vi i dag stræber mod en grøn omstilling, er formålet med projektet en historisk undersøgelse af bylivets sorte omstilling. For hvordan kom vi overhovedet hertil? Delundersøgelserne i projektet tager udgangspunkt i mennesket og i de forandringer af hverdagslivet, der er baggrunden for de menneskeskabte klimaforandringer. Ved at formidle de historiske forandringer, der knytter sig til forbruget af fossilt brændsel, vil de kulturhistoriske museer være med til at synliggøre og skabe refleksion over vores forbrug i nutiden. Projektet forbinder de kulturhistoriske museers dybe viden om hverdagslivets forandringer med universitetshistorikerens indblik i systemernes udvikling og naturvidenskabens kvantitative tilgang.

Albani Kirke og Torv

Status: påbegyndes primo 2021.

Projektbeskrivelse: Med et samlet overblik over kildematerialet vedrørende Albani Kirke i Odense og den omgivende bebyggelse samt en teoretisk tilgang, der fokuserer på praksisser og konkrete handlingsmønstre, vil projektet besvare to centrale spørgsmål: Hvad betød det for Odenses udvikling og indbyggernes ageren, at en kristen kirke og et bispesæde blev anlagt her omkring år 1000? Og hvad betød det for kirken og det religiøse liv, at byen voksede og ændrede sig samt at en ny domkirke kom til omkring år 1100?

Afholdte seminarer 2019-2020 (samt planlagte men Coronaramte seminarer/sessioner)

(Corona-aflyst) 15. maj & 2. Oktober 2020: 38th Interdisciplinary Viking Symposium. The social, cultural and economic impact of textiles and textile production in the Viking Age.

26.-30. August 2020: Raw materials throughout millenniums – the geography and sociology of resources (Session #301 EAA Budapest).

(Afholdt virtuelt) 26. August 2020: Disseminating and curating non-visible archaeological sites and significant cultural landscapes through innovative and sustainable ideas (session #325 EAA Budapest).

(Corona-aflyst) 29.-30. April 2020: From Central Space to Urban Place (seminar 2:2). Spaces, places and the earliest urbanization of South Scandinavia.

Deltagelse i forskningsnetværk

(Mads Runge)

Medlem af styregruppe for SDU-netværk for museumsforskning.

Medlem af den internationale følgegruppe for undersøgelserne af vikingeborgen Borgring, Køge.

Medlem af den faglige referencegruppe for undersøgelserne af jernalderens centralplads, Sorte Muld, Bornholm.

(Mogens Bo Henriksen)

Mitglied des Internationalen Sachsensymposiums. Arbeitsgemeinschaft zur Archäologie der Sachsen und ihrer Nachbarvölker in Nordwesteuropa.

(Jesper Hansen)

Formand for bestyrelsen i de Tværfaglige Vikingsymposier.

Hovedbestyrelsesmedlem for Center for Middelalderstudier, Syddansk Universitet.

Koordinationsgruppen i Netværk for bebyggelsesnavneforskning.

Medlem af Nordiska samarbetskommittén för namnforskning

(Kirstine Haase)

Medlem af det tværfaglige forskningsprojekt "Research Network of Urban Literacy" ved Aarhus Universitet.

(Ejnar Stig Askgaard)

Bestyrelsesmedlem ICLCM - International Committee for Literary and Composers' Museums.

(Henrik Lübker)

Netværksgruppe: Vores Museum.

(Jens Toftgaard, Camilla Schjerning, Sissel Bjerrum Fossat)

Medlem af Dansk Komité for Byhistorie

Medlem af styregruppe for SDU-netværk for museumsforskning.

(Jens Toftgaard, Sissel Bjerrum Fossat)

Tilknyttet Center for Maritim og Erhvervshistorie, SDU

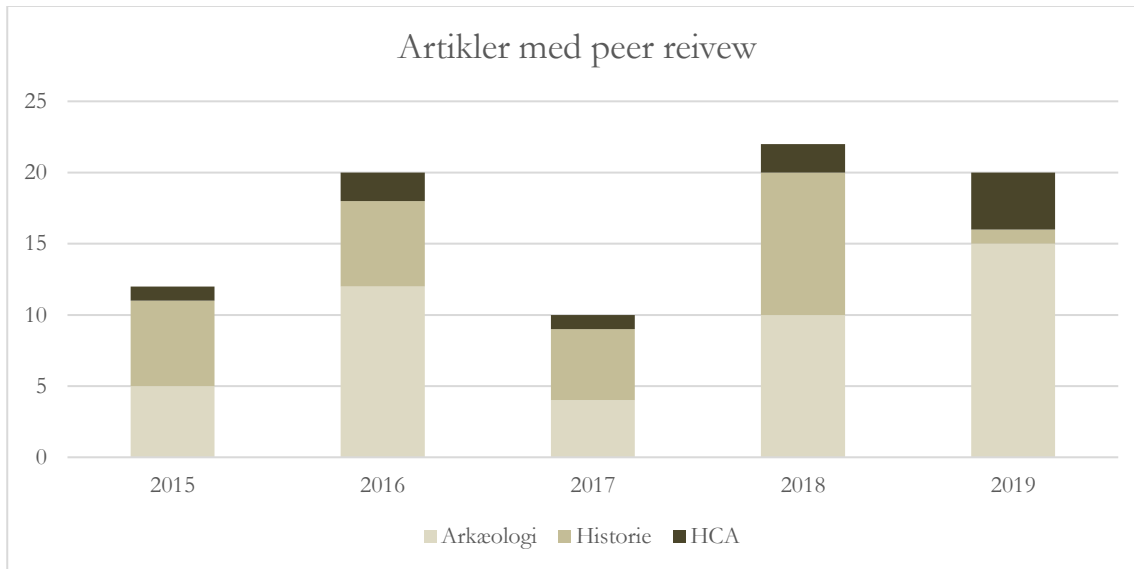
Publikationer 2019

De forskende medarbejdere ved Odense Bys Museer publicerede i alt 20 fagfællebedømte tidsskriftartikler og antologibidrag samt 1 ph.d.-afhandling, heraf 17 på engelsk/fransk, 11 på udenlandske forlag og 3 i tidsskrifter/på forlag i kategori 2.

De 20 artikler og antologibidrag fordelte sig med 15 inden for arkæologi, 4 inden for H.C. Andersen og 1 inden for nyere tids kulturhistorie. Ph.d.-afhandlingen var inden for arkæologi.

2019	Artikler med peer review	Ph.d.-afhandlinger og væsentlige monografier
Oldtid og middelalder	15	1
Nyere tids kulturhistorie	1	-
H.C. Andersen	4	-
Samlet	20	-
Heraf engelsksprogede	17	-
Udgivet i udlandet	11	-
Niveau 2	3	-

Antallet af publicerede artikler ligger lidt over gennemsnittet for de seneste 5 år (17). I 2019 var antallet af artikler omhandlende H.C. Andersen og oldtid og middelalder særlig højt. De engelsksprogede artikler udgjorde en meget stor del svarende til 85%.

Odense den 21. oktober 2020.

Mads Runge, Mogens Bo Henriksen, Camilla Schjerning, Sissel Fossat, Ejnar Askgaard & Jens Tofgaard

Bilag til årsberetning:

Publikationer fra Odense Bys Museer i 2019